

Zala Gruden

Paolo Freire: Pedagogika zatiranih. Ljubljana: Krtina, 2019. 194 strani (ISBN - 978-961-260-126-3), 20 EUR

Monografija *Pedagogika zatiranih*, ključno delo kritične pedagogike, je svoj prvenstveni prevod v slovenščino dočakala leta 2019, ko jo je na pobudo pedagoga in filozofa Tomaža Grušovnika, avtorja spremne besede, prevedla Blažka Müller. Delo je v Sloveniji pogosto študijsko gradivo pri študentih andragoških smeri, ki pa so do nedavnega prevoda iz izvorne portugalščine (verjetno) najpogosteje brali prevoda v hrvaški in angleški jezik. Na posvetu Besedne postaje (2019) ob izdaji prevoda knjige v slovenski jezik, ki je na Filozofski fakulteti potekal decembra 2019, je prevajalka poudarila, da je slaba kakovost prevoda v angleški jezik bralce lahko prikrajšala za niansiranost Freirejevega jezikovnega sloga, ki se povezuje tudi s teoretskim sporočilom dela, in jih s tem oropala presežne sporočilnosti literarnega dela. Da bi se sama izognila pomanjkljivosti omenjenega prevoda, je ohranjala avtorjeve značilne kratke, udarne stavke, ki so včasih delovali kot samostojni odstavki: »Skoraj nikoli se revolucionarno vodstvo ne zaveda, da se nahaja v protislovju z množicami« (str. 155); pogoste apele, ki bralca vabijo, naj se skozi branje zave krivic, prepozna vzorce zatiranja: »Bodite pozorni na to, kako je Guevara [...]« (str. 160); in takoj zatem »Poglejte, kako je vodja, kot je Guevara [...]« (prav tam); pogosto ponovljene konstatacije, ki so pravzaprav preigravanje vedno iste ugotovitve: »V pokorjeni zavesti zatiranega kmečkega prebivalca bomo našli ponotrzanenega zatiralca, kar pojasnjuje njihov strah in njihovo neučinkovitost« (str. 155). Avtorjev jezik je čustven, ekspresiven, subjektiven:

Menimo, da ni nujno uporabiti statističnih podatkov, da bi pokazali, koliko ljudi je v Braziliji in v Latinski Ameriki na splošno »živih mrtvecev«, so »sence« ljudi, moških, žensk, otrok, obupani so in podvrženi nenehni »nevidni vojnik«, v kateri še tisto malo življenja, ki jim ga je ostalo, žrejo tuberkuloza, shistosomioza, otroška driska, na tisoče bolezni, ki nastanejo zaradi bede, mnoge od teh pa zatiralci imenujejo preprosto »tropske bolezni« (str. 161).

Pa tudi iznajdljiv, domiseln. Prevajalka je poudarila, da so mnogi od izrazov, ki jih je prevajala, imeli večplasten pomen ali pomen, ki se je spreminjal s kontekstom. Tako se je težko odločala o prevodih izrazov, ki so pomenili na primer dualnost, saj so v drugem kontekstu pomenili razdvojenost ali dvojnost. Podobno je bilo z izrazi, ki sploh ne zvenijo kot »pravi«, izven konteksta zmotijo, med branjem pa postanejo zvezani in opredeljujoči deli besedila, na primer *nepreverjena izvedljivost, dejanje preverjanja, izobraževanje problematiziranja* in *očlovečenje* ali *počlovečenje*.

O jezikovnih in slogovnih posebnostih besedila smo se razpisali, ker te in njihov prevod sooblikujejo, poglobljajo sporočilnost knjige. Avtor v delu predstavlja idejo novega izobraževanja, ki ga najmočnejše opredeljuje dialoškost; in prav to dialoškost producira skozi besedilo. V delu Freire v štirih poglavjih govori o osvobajanju zatiranih, ideji, ki jo je razvijal in izvajal skozi kulturne krožke. Freire najprej utemelji potrebo po

pedagogiki zatiranih, predstavi idejo zatiralcev, zatiranih in osvobajanja. V besedilu nagovarja bralce, naj se ne bojijo svobode, ki jim jo bo prineslo zavedanje njihove pozicije, vseskozi pa jih spremlja in uči, da se znajo z novonajdeno osvobojenostjo spoprijeti in na novo zaživeti. Posebej močna so v delu pogosto ponovljena sporočila o vzajemnem, kontinuiranem medsebojnem izobraževanju ljudi, ki jih zoperstavlja bančni zasnovi izobraževanja, pri kateri je upravljalec z znanjem učitelj, ki je učencem nadrejen. Bralci smo ob branju nagovorjeni, celo prisiljeni, da premislimo svoj položaj v sistemu, ki ga zasedamo, da preišljemo pozicijo državljana in lastne vpetosti v lokalno okolje, vpliva na potek družbenega, državljanskega življenja, in da reflektiramo svojo pozicijo državljanov svetovnega severa ter tega, kakšna znanja in ideje produciramo do svetovnega juga. Ob koncu branja smo, hočeš nočeš, (vsaj malo) *prebujeni*.

Kljub temu da je *Pedagogika zatiranih* predvsem andragoško delo, v katerem avtor opisuje revolucionarno idejo preizobraževanja odraslih, pa smo mnenja, da nosi pomembne ideje tudi za pedagoške delavce, torej tiste, ki delajo z otroki. Te običajno obravnavamo kot objekt vzgoje, dokler nam ne pokažejo, da zmorejo nalogo vzgoje in samostojnega življenja prevzeti nase. Ker v omenjeni recenziji ni dovolj prostora za temeljitejšo razvijanje misli, jo bomo orisali le na kratko in s tem tvegali nekaj nejasnosti.

Preoblikovalci šolskega sistema so ob kurikularni prenovi leta 1995 oblikovali odličen, notranje povezan in zanesljiv sistem vzgoje in izobraževanja. Prenovljeni šolski sistem je vključeval logične notranje spremembe učnih in vzgojnih načrtov, spremembe zakonov, izobraževanje strokovnih učiteljev, sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti ... A po skoraj 30 letih rabe se zdi, da ima sicer dobro zasnovan sistem vsaj eno pomanjkljivost – ne predvideva angažmaja otrok, vsaj ne na ravni obveznega (osnovnošolskega) in gimnazijskega izobraževanja. Angažma otrok in njihovi interesi so upoštevani predvsem v vrtcu, katerega značilnost je procesno-razvojna naravnost, kar pomeni predvsem to, kar smo že navedli: doseganje razvojnih ciljev otrok z upoštevanjem njihovih interesov. To lahko interpretiramo tudi s Freirejevimi idejami; v obravnavanem delu se je namreč zavzemal za odpravo transmisijskega oziroma – kot ga je sam poimenoval – bančnega sistema izobraževanja, v katerem učitelj zaseda hierarhično višji družbeni položaj, predvsem pa je tisti, ki deli kapital, tj. znanje. Od učencev tak izobraževalni proces zahteva predvsem ponavljanje resnic, zapiše Freire.

Naša želja je, da bi slovenski šolski sistem iz *Pedagogike zatiranih* prevzel predvsem idejo o možnosti odpiranja za družbeni angažma. Institucije, v katerih lahko otroci izražajo svojo državljansko zavest, se družbeno angažirajo, so razmeroma neobstoječe, predvsem pa precej benigne. Tak je na primer otroški parlament, ki na videz ponuja angažma otrok, a v resnici pogosto angažira predvsem otroke, ki so že »del sistema«. Poročilo Sveta Evrope o participaciji otrok v Sloveniji (Narat in Rosič 2020) je pokazatelj, kako slabo slišani so glasovi otrok pri nas. Še težavneje od pomanjkanja možnosti za participacijo otrok pa je to, da so v strukturi odločanja o prihodnosti mladih, v katere se vključujejo otroci, v rokah tistih udeležencev, ki imajo specifične lastnosti: so starejši, imajo visoke izobrazbene dosežke, prihajajo pa iz socioekonomskih in kulturno nedeprivilegiranih družin, niso pripadniki etničnih manjšin, nimajo vedenjskih, čustvenih in učnih težav, nimajo telesnih okvar (str. 20). Omenjene skupine otrok verjetno niso tiste,

ki si jih pred očmi naslikamo, ko govorimo o zatiranih iz naslova recenziranega dela. In čeprav je dajanje prostora otrokom za izražanje misli vedno pozitivno in pomembno, nas znova razočarajo ugotovitve Poročila Sveta EU: motivacija za aktivno državljanstvo se s starostjo zmanjšuje, tudi zaradi občutka otrok, da niso slišani.

Vprašanje, s katerim bomo zvezali Freirejeve misli in vprašanje sodobne pedagogike, je: zakaj bi do »prebujanja« udeležencev družbe čakali do odraslosti? Mladi pogosto imajo jasne predstave o spremembah, ki jih hočejo doseči. To kaže na primer izjemno močno gibanje za podnebno pravičnost pri nas, velika obiskanost t. i. petkov za prihodnost in angažmaji mladih proti zapiranju izobraževalnih institucij, ki smo jim bili priča med pandemičnim zaprtjem. Seveda pa ni nujno, da se otroci takoj angažirajo v politično življenje. Gotovo bi bilo marsikateremu prijetno svoje želje izraziti na lokalni ravni, se združiti s skupino prijateljev in podati pobudo lokalni skupnosti za spremembo malo uporabljanega parkirišča v igrišče ali da se na obronku mesta namesto trgovinskih centrov zgradi park, ki ohranja naravno dediščino in ponudi zatočišče v naravi. Kot odrasli pogosto ne vemo, kaj bi si želeli otroci. A če jim damo priložnost, jih (ne nujno samo v šolskem okolju) izobražujemo dialoško; tako bodo sposobnosti samozavedanja ter vplivanja nase in na svojo okolico razvili sami.

Viri:

Besedne postaje (2019). Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=MgmbJRL66dA> (27. 10. 2021).

Narat, Tamara, in Rosič, Jasmina (2020): Ugotovitve implementacije orodja Sveta Evrope za oceno participacije otrok v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.zpms.si/wp-content/uploads/2020/10/Ugotovitve-implementacije-orodja-Sveta-Evrope-za-oceno-participacije.pdf> (27. 10. 2021).